

התורה והמצוות

שיבת

אל סוכת

בבית קבר

התורה והמצוות

לרבות יעקב טייטלבוים

הרב

בית המדרש

על לראשונה מודפס על ידי

שיטה על מסכת בבא קמא

למהר"ר יעקב קאשטרו

(מהריק"ש)

מרא דאתרא דמצרים
בדור מרן ר' יוסף קארו ובדור שאחריו

• כרך ראשון •

יוצא לאור לראשונה מכתב יד
עם מבוא, מראי מקומות והערות
על ידי
יעקב שמואל שפינל

בהוצאת

מכון אהבת שלום

יד יחיאל מיכל

ירושלם תונב"א, תשמ"ח לפ"ק

מבוא

רבי יעקב קאשטרו (ריק"ש) חיבוריו ושיטתו

מאת: יעקב שמואל שפיגל

המבוא שלפנינו נחלק לשלושה חלקים עיקריים. בחלק הראשון נסקור את תולדותיו של ריק"ש ואת חיבוריו. תוך כדי כך נעסוק בעניינים נוספים שיש להם קשר עם הנושא האמור. בחלק השני נתאר את חיבורו לכבא קמא, ואת דרכנו בההדרתו. בחלק השלישי נייחד את הדיבור על שיטתו הפרשנית של ריק"ש על יסוד חיבוריו למסכת ביצה ולמסכת בבא קמא.

חלק ראשון - תולדותיו וחיבוריו¹

משפחת קשטרו² העמידה חכמים, רבנים ואישי ציבור שפעלו במדינות שונות,³ ושמם נודע עד לתקופה האחרונה. נראה שמוצא המשפחה הוא מספרד.⁴ עקב הגירוש נתפזרה המשפחה בארצות המזרח⁵ וענף אחד הגיע למצרים. במצרים מצאנו כמה אישים ממשפחה זו, והבולטים שבהם: ר' אברהם קשטרו, שהיה ממונה על המטבע מטעם השלטון; ר' יעקב קשטרו, תלמיד הרדב"ז, הידוע בכינויו מהריק"ש או ריק"ש.

על ר' אברהם ועל תפקידו במינהל הכספים של השלטון העות'מאני במצרים וכן על פעילותו הרוחנית נכתבו כמה מחקרים, ולא הזכרנוהו כאן אלא משום שיש לו קשר לריק"ש, כפי שיתברר בהמשך. אכן, עיקר מטרתנו כאן לרכז את הידוע לנו על ריק"ש.

1 מרבית הדברים האמורים בחלק הראשון של המבוא נתפרסמו לראשונה בעלי ספר, טז (תש"ן), עמ' 5-32. כאן הם שונו מעט וגם עודכנו. אוסיף עוד כי שם נמצא נספח שבו ציינתי, לפי סדר התשובות שבספרו אהלי יעקב, למקומות שחכמי דורו וחכמים מאוחרים התייחסו לתשובותיו. כאן השמטתי רשימה זו.

2 הקריאה היא: קסטרו, וכן מצאנו פעמים רבות בחתימתו על תשובותיו. בחרתי לכתוב זאת כשי"ן, כדי שהדבר יהיה תואם לכינויו המקובל: ריק"ש.

3 ראה מ"ד גאון, יהודי המזרח בארץ ישראל, ב, ירושלים, תרצ"ז, עמ' 606-607 והערה 3, שזנה אישים ממשפחה זו. (בין השאר כתב שר' יוסף קסטרו כתב הגהות על ימין משה, אבל לא דייק, כי המדובר כאן בריק"ש, ראה לקמן בפרק על חיבוריו של ריק"ש).

4 א' דוד, 'לסיומה של הגנידות במצרים', תרביץ, מה (תשל"ב), עמ' 336, משער שמוצא מהעיר Castro del Rio שבדרום ספרד, לא הרחק מקודובה. רמז להיותו בן ספרד מצאנו בתשובותיו, דף לט ע"ב: 'ואנחנו בני ספרד'.

5 לדעת א' שוחטמן, 'עוד לדמותו ולקורותיו של ר' אברהם קסטרו', ציון, מח (תשמ"ג) עמ' 392 (להלן: שוחטמן, ר"א קסטרו), הגיע ענף אחד של המשפחה לאחר הגירוש לעיר אספי שבמרוקו, ומשם לשאלוניקי ולמצרים.

[פרק ארבעה אבות נזיקין]

[דף ג ע"א]

שם במשנה כמו שנכתוב שם כמה שאמרה שיש בו כדי להמית, ונוכל עוד לדחוק ולומר שגם זה רצינו ללמוד בחריצין ונעיצין שיהיו עשר לא פחות, עם מה שלמדנו בעיקר דינן להתחייב עליהם...⁵ כמו שמפורש שם.

[דף ג ע"ב]

[תוספות. וממונך], דפשיטא דאם הדליק וכו'. הרגישו דהתם איכא מאן דאמר אשו משום ממונו, ותירצו שעל כל אלה פשיטא דאם הדליק גדישו של חבירו באש של אחר דחייב. [לאפוקי מסברת רש"י ז"ל שם, וכמו שכתבו שם התוספות ז"ל (כב ע"א ד"ה אשו) בפירושו.

[גמ']. **אי לשמואל דאמר מבעה זה השן.** צ"ע למה יאריך בדברים אלו כיון שאין שום סברא לומר כן. ויש לומר שהיה איפשר לומר דהשתא שאנו מכנים השן בלשון מבעה דהיינו גלוי, דווקא בזה שהזיקו נגלה הוא, לא בחכוך וטנוף שאין הזיקו כל כך גלוי ומפורסם. ודחה זה באומרו הא אוקימנא וכו', פירוש שכבר אמרנו דקושטא דמילתא שנביט אל איכות הנזק שיש הנאה להזיקו, ולא נביט אל הפועל, ולמה נחלק בו אם הוא גלוי או לא.

מאי אבות ומאי תולדות אית ביה. יש לדקדק מה מקשה לרב פפא תקשי לך מתניתין אליבא דרב, כי המשנה אמרה שהוא אב...⁶ ואיפשר שרש"י ז"ל כיון לתרץ זה באומרו כי קאמר רב פפא [תולדה לאו כאב דידיה]

תוספות. **לא י' כתיב,** הוה אמינא¹ כל דקטיל. וא"ת השתא (דאתא) [דכתיב] בור נאמר שצריך להיות עמוק הרבה. יש לומר דבור לא אתא לאפוקי אלא מכל דקטיל, ואם כן אינו צריך ללמד אלא שיהיה ראוי לכך, וכיון שכן בהיותו ראוי אין חילוק בין עשר לאלף. אלא שעדיין קשה דלא מפקי תוספות בתר הכי אלא שיח ומערה ולא מפקי בור שאינו עמוק הרבה, ואנין לו נכתב בור לבדו דלא אתי לאפוקי מכל דקטיל דהא לא הוה כתיב והמת, אם כן היינו יכולין לומר אז דרווקא עמוק הרבה עד דאתא והמת יהיה לו. ויש לומר שעם כל זה כיון שחייב מפני המיתה (וכו'), כיון שיש בו כדי להמית אין סברא לחלק ולומר גזירת הכתוב לא כך היא.²

[שם בתוספות]. **ובירושלמי וכו'.** איפשר...³ דקשיא להו האיך לענין...⁴ מסברא. [וא]פשר דה"ק תוס' כמו ששם צריכים אנו לתרץ דלא ממעטינן אלא במאי דכתיב בקרא בהדיא ולא איתורא, כן לדידך נוכל לומר כמו שכתבנו דלא ממעטינן אדם מנזקין, דקרא דונפל לא איירי אלא בבור עשר, ולהכי מיתו הירושלמי.

ולתרץ הקושיות לדעת רש"י ז"ל, נוכל לומר דהכי קאמר הוא ז"ל, סתם בור יש בו עשר, או סתם בור עשרה טפחים, לא שיהיה בו פחות, אמנם יתר על כן איפשר להיות הרבה, כמו בורו של יוסף ובורו של ירמיה, וזה מוכח

1 כתב היד חסר או מקוטע וניכרים בו מחיקות המים או הזמן. קטע זה הוא בדברי תוס' כאשר ישנם קטעים קודמים העוסקים בתוס' זה אלא שאינם קריאים לגמרי או חלקית, ולכן לא הבאנום. גם להלן ישנם חסרונות והשמטנו קטעים חסרים אלו. 2 כאן שוב יש חסרון בכתב היד וההמשך בדף ג ע"ב גם הוא בדברי תוס' ולא מתחילתם, אלא מאמצע הדיבור. 3 כאן יש חסרון של כחמש מלים ואולי יותר. 4 כאן יש חסרון של מלה אחת. 5 כאן חסרות כשלוש מלים. 6 כאן חסרות כשלוש מלים.